

GİBTÜ İslami İlimler Fakültesi Dergisi SIRAT
GIBTU Journal of Faculty of Islamic Sciences SIRAT
ISSN 2757-8631 | e-ISSN 2717-8064
Mayıs / May 2022, 3/1: 10-28

Beled Sûresi'nin Belagat Açısından Değerlendirilmesi

Ahmet AKBAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı
Assis. Prof., Gaziantep Islamic Science and Technology University,
Faculty of Islamic Sciences,
Department of Arabic Language and Rhetoric
Gaziantep, Turkey
ahmetakbas101@hotmail.com
orcid.org/0000-0001-6939-5803

Muhammed ARSLAN

YL Öğrencisi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Msc. Student, Gaziantep Islamic Science and Technology University,
Postgraduate Institute, Department of Basic Islamic Sciences
Gaziantep, Turkey
elkalem34@gmail.com
orcid.org/0000-0003-0046-414X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 12 Nisan / April 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 6 Mayıs / May 2022

Yayın Tarihi / Published: 30 Mayıs / May 2022

Yayın Sezonu / Pub. Date Season: Mayıs / May

Cilt-Sayı / Volume-Issue: 3/1

Sayfa: 10-28

Atıf / Citation: Akbaş, Ahmet; Arslan, Muhammed. “Beled Sûresi’nin Belagat Açısından Değerlendirilmesi [Evaluation of Beled Surah in Terms of Rhetoric]” *Sırat* 3/1 (Mayıs/May 2022), 10-28.

İntihal Taraması / Plagiarism Detection: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal taramasından geçirildi. / This article has been reviewed by at least two referees checked for plagiarism.

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License (CC BY NC ND)

Beled Sûresi'nin Belagat Açısından Değerlendirilmesi

Öz

Kur'ân-ı Kerim, mu'ciz bir kelimeler olması açısından edebiyat ve Belagatın zirvesinde niteliklere sahiptir. Onun her bir sûre ve ayeti, birçok edebi inceliği ve Belagat örneklerini içerisinde barındırmaktadır. Bu makale de Kur'ân-ı Kerim'in Mekke döneminde indirilmiş sûrelerinden biri olan Beled Sûresi'ni edebi yönden incelemeyi, sûredeki edebi unsurları tespit ve tahlil etmeyi amaçlamaktadır. Makalenin giriş bölümünde Belagat ilmi üzerinde kısa ve öz bir şekilde durulmuş, genel bazı malumatlara yer verilmiştir. Akabinde Beled Sûresi'nin muhtevası hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra ise sûrede bulunan edebi unsurlar ve Belagat kaideleri, muayyen bazı tefsir kaynaklarından araştırılarak tespit ve tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen Belagat kaideleri hakkında öncelikle kısa bilgi verilmiş, akabinde ise bu kaidelerin sûredeki yansımaları tahlil edilmiştir. Bu çalışmada Belagat ilmine dair bazı kaynakların yanında özellikle edebi ve nahvi yönü ağır basan tefsir kaynaklarına müracaat edilmiştir. Bunun neticesinde sûrede altı tane Belagat sanatının öne çıktığı tespit edilmiştir. Bunlar, cinas, mukabele, fasl, istiare, istifham sanatlarıdır. Bu edebi sanatlar, ayetlere farklı anlam ve incelikler kazandırmakta ve Kur'ân'ın edebi yönünü gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Belagat, Beled Sûresi, Edebi Sanatlar, İ'câzü'l-Kur'ân.

Evaluation of Beled Surah in Terms of Rhetoric

Abstract

This article aims to analyze the Surah Beled, which is one of the surahs of the Qur'an that was revealed in the Meccan period, in terms of literature, and to identify and analyze the literary elements in the surah. In the introduction part of the article, the science of rhetoric is briefly and concisely emphasized, and some general information is given. After a general information about the content of the Beled Surah is given, the literary elements and rhetoric rules in the surah are tried to be determined and analyzed by researching from certain tafsir sources. Primarily, brief information is given about the determined eloquence rules, and then the reflections of these rules in the surah are analyzed. In this study, besides some sources on the science of rhetoric, especially the literary and gramatical aspects of tafsir are applied. Thus, it is determined that six rhetoric arts came to the fore in the surah. These are the arts of pun, retaliation, fasl, metaphor, and invocation. These literary arts give different meanings and subtleties to the verses and reveal the literary aspect of the Qur'an.

Keywords: Arabic Language, Rhetoric, Beled Surah, Literary Arts, İ'câzü'l-Qur'ân.

Giriş

Kur'ân-ı Kerim birçok açıdan mucize bir kelimedir. Kur'ân'ın mucize yönlerinden biri de Belagat ve dil açısından eşsiz oluşudur. Kur'ân, nazil olmaya başladığı andan itibaren muarızları, onun Allah kelamı değil kâhin sözü veya şiir olduğu şeklinde bazı iddialarda bulunmuşlardır. Kur'ân ise bütün bu iddiaları reddederek bunların batıl bir düşünceden başka bir şey olmadığını, muhaliflerine meydan okuyarak şöyle ifade etmiştir: “De ki: “Yemin ederim, bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar.”¹ Bir başka ayette ise “Yoksa onlar, “Kur'ân'ı kendisi uydurdu” mu diyorlar? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız Allah'tan başka çağırabildiğiniz herkesi yardıma çağırın da, siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin!”² Bu tehdidiye karşılık vermekten aciz kalan müşriklere karşı yeniden bir iddiada bulunarak farklı bir ayette “Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sûre de siz getirin, Allah'tan başka taptıklarınızı da yardıma çağırın; eğer iddianızda samimi iseniz!”³ buyrulmuştur. Kur'ân'daki bu meydan okumalara hiçbir müşrik cevap verememiş, bu ayetler karşısında aciz kalmışlardır. Bu husus, Kur'ân'ın mu'ciz bir kelim olduğunu gözler önüne sermektedir. Âlimler Kur'ân'ın bu yönünü açıklarken “İ'câzü'l-Kur'ân” kavramını kullanmışlardır. İ'câzü'l-Kur'ân, terim olarak “Kur'ân'ın, sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi özelliği” diye tanımlanmıştır.⁴

İslamiyet gelmeden önce Arap yarımadasında sözlü sanatlar ve dil kullanımı üst düzeydeydi. Şairler itibar ve makam açısından ayrıcalıklı sayılırdı. Araplar, şiirlerini ve hitabetteki ustalıklarını

---

¹ el-İsrâ, 17/88.

² Hûd, 11/13.

³ el-Bakara, 2/23.

⁴ Ebû Bekr Abdülkahir b. Abdîrahman el-Cürcânî, *et-Ta'rifât*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983), s. 30.

gösterdikleri panayırlar düzenler, bu panayırlarda beğendikleri şiirleri Kâbe'nin duvarına asarlardı. Bu şiirlere muallakat adı verilirdi.⁵ Kur'ân'ın böyle bir ortamda nazil olması onun mucizeliğini daha da destekler niteliktedir. Nitekim dil konusunda bu kadar öne çıkan, dil ve sözlü sanatlara bu kadar önem veren bir topluluğun, Kur'ân-ı Kerim'deki üslup zenginliğini ve belaği derinliği gördükten sonra ona beşeri bir nitelik atfetmeleri, bu apaçık hakikati inkârdan başka bir şey olmayacaktır.

Bu çalışmamızda Kur'ân-ı Kerim'in Belagat açısından mucize oluşu, Beled Sûresi üzerinden ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmada dirayet ağırlıklı, ayetlerin edebi ve belaği yönleri hakkında bilgi veren tefsirlerden yararlanılacaktır. Sûrede geçen bazı Belagat kaideleri de kısaca açıklanacaktır. Bu Belagat kaidelerine geçmeden önce Belagat kavramından kısaca bahsetmek yararlı olacaktır.

1. Belagat Kavramı

Belagat, sözlükte “sözün fasih ve açık seçik olması” anlamına gelen bir masdardır. Terim olarak ise sözün fasih olmakla birlikte yer ve zamana (muktezayı hâl) muvafık olmasıdır.⁶ Başka bir ifadeyle bir fikrin, sözlü ve yazılı olarak, yerli yerinde ve zamanında, manası en açık şekilde ve akıcı bir üslupla ifade edilmesidir. Belagat, “meânî”, “beyân” ve “bedî” olmak üzere üç bölümde incelenmiştir.⁷

“Manalar” anlamına gelen meani ilmi, Arapça lafızların, kendisiyle muktezayı hâle uygunluğu sağlanan durumları öğrenmeye yarayan ilimdir. Meani ilminde bazı konu başlıkları şunlardır: isnad,

⁵ Süleyman Tülücü, “Muallakat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/310.

⁶ Cürcânî, *et-Ta'rifât*, s. 43; Ali Bulut, *Belağat-ı Müyessera* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2016), 28.

⁷ Ebü'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdirrahmân b. Ahmed Kazvinî eş-Şâfiî, *Telhisü'l-miftâh*. (Karaçi: Mektebetü'l Büşra, 2010), s.12; Hulusi Kılıç, “Belagat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/380.

müsnedün ileyh, müsned, haber, inşa, kasr, fasl-vasl, icaz-itnab-musavât. Beyan ilmi ise bir manayı, kendisine açıkça delalet etmede birbirinden farklı yollarla dile getirmenin kendisiyle öğrenildiği ilimdir. Beyan ilmi içerisinde, teşbih, mecaz, istiare ve kinaye konuları vardır. Bedi ilmi ise, muktezayı hâle uygun olan fasih sözü nasıl tezyin edeceğimizi öğreten ilimdir. Tevriye, iltifat, tıbak, mukabele, husn-i taksim, tezyîl, husn-i ibtida ve husn-i tahallus manevi tezyin unsurları iken cinâs, iktibas, tevriye, tazmin, seci' ve muvazene ise lafzi tezyin unsurlarındandır.⁸

Kur'ân'ın en doğru şekilde tefsir edilebilmesi ancak Belagat ilmini bilmekle mümkündür. Çünkü belâgat ilminin kaideleri olan teşbih, mecaz, istiare gibi üsluplar bilinmeden yapılan her tefsir hata yapmaya açıktır. Mesela Nur Sûresi'nin 43. ayetinin meali şöyledir: “Allah gökyüzündeki dağlardan (cibâl) dolu indirir, onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden uzak tutar.” Bu ayetteki “cibâl (dağ)” kelimesinin mecaz yoluyla “bulut” manasına geldiğini bilmeyen bir kişi ayeti doğru anlamayacak ve gökyüzünde dağ arayacaktır. Ayetlerdeki lafzi ve manevi güzellikler de yine Belagat ilmi sayesinde ortaya konur. Mesela Meryem Sûresi'nin 4. ayetinin meali şöyledir: “İhtiyarlıktan dolayı baş tutuşup alevlendi.” Bu ayette, ihtiyarlık, saçlardaki aklık sebebiyle ateşin alevine; bu aklık yani ağarmanın başta yayılması ise ateşin tutuşmasına benzetilmektedir.⁹ Bu iki örnekte görüldüğü gibi Belagat açısından zirve olan Kur'ân'ı anlamak için edebi sanatlar hususunda kişinin donanımlı olması gereklidir.

2. Beled Sûresi

“Lâ Uksimü” sûresi olarak da bilinen Beled Sûresi, Mekkî olup yirmi ayetten müteşekkildir. Adını ilk iki ayetinde geçen “el-beled”

---

⁸ Ali el-Carim ve Mustafa Emîn, *el-Belağatu'l-vâdiha*, (Karaçi: Mektebetü'l Büşra, 2010), s. 255.

⁹ Hikmet Akdemir, *Belağat* (İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları, 2016), 13.

kelimesinden almıştır. “Beled” veya “belde” kelimeleri, “şehir, memleket” demek olup sûrede bununla Mekke şehri kastedilmiştir.¹⁰

Beled Sûresi'nin içeriğine baktığımızda, karşımıza şunlar çıkmaktadır: Sûrede Mekke'ye yemin edilmiş, akabinde ise insanın zor ve çetin şartlar içinde dünyaya geldiği ifade edilmiştir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in (s.a.s.) karşılaşacağı güç şartlara da işaret edilmektedir. Ayrıca insana maddi ve manevi birtakım nimetlerin bahşedildiği, hayır ve şer yollarının ona gösterildiği belirtilmektedir. Sarp yokuşa benzeyen hayır yollarının nasıl aşılabacağı da haber verilmiştir. Bu yolları sağ salim geçmenin, köle azat etmekten ya da darlık ve kıtlık zamanlarında akrabadan bir yetimi yahut perişan durumdaki bir fakiri doyurmaktan geçtiği ifade edilmiştir. Müminlerin, birbirine sabır ve merhameti tavsiye etmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Sayılan bu özellikleri taşıyanlara “ashâbü'l-meymene” (amel defteri sağdan verilenler), Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere ise “ashâbü'l-meş'eme” (amel defteri soldan verilenler) denmekte ve bu sonuncuların kötü akıbetine işaret edilmektedir.¹¹

Beled Sûresi'nin meâli şöyledir:

1.   لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ : “Yemin ederim şu beldeye.”
2.   وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ : “Senin de içinde oturmakta olduğun o kente.”
3.   وَالِدٍ وَمَا وَلَدٌ : “Ana babaya ve bunlardan meydana gelen çocuklara!”
4.   لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ : “Hiç kuşkusuz biz insanı zahmetli bir hayat için yarattık.”

¹⁰ Fahrüddin Razi, *et-Tefsîru'l-kebîr* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1999), 31/164.

¹¹ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-münîr* (Dimaşk: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1991), 30/241.

5. أَيْحَسِبُ أَنْ لَنْ يَفْقِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ : “O, hiçbir kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?”
6. يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا : “Pek çok mal harcadım, diyor.”
7. أَيْحَسِبُ أَنْ لَمْ يَرَ أَحَدٌ : “Onu kimsenin görmediğini mi sanıyor?”
8. أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ : “Ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi?”
9. وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ : “Ona iki göz, bir dil, iki dudak vermedik mi?”
10. وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ : “Ve ona iki yolu göstermedik mi?”
11. فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ : “Fakat o, sarp yolu göze alamadı.”
12. وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ : “O sarp yol nedir, bilir misin?”
13. فَكُ رَقَبَةً : “Köle âzat etmektir.”
14. أَوْ إِطْعَامٍ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْجَبَةٍ : “Veya bir kıtlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç açık bir yoksulu doyurmaktır.”
15. يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ : “Veya bir kıtlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç açık bir yoksulu doyurmaktır.”
16. أَوْ مَسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ : “Veya bir kıtlık gününde yakını olan bir yetimi yahut aç açık bir yoksulu doyurmaktır.”
17. ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ : “Sonra iman edip birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve acımayı öğütleyenlerden olmaktadır.”
18. أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ : “İşte bunlar hakkın ve erdemnin yanında olanlardır.”
19. وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ : “Ayetlerimizi inkâr edenler ise bâtilin ve erdemsizliğin yanında olanlardır.”

gördüğünü ve bildiğini ifade etme amacıyla yine aynı Belagat üslubu kullanılmıştır. Sûrenin 8. ayetinde ise Allah şöyle buyurmuştur. “**أَلَمْ** **تَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ**” Burada da bir soru kalıbı vardır. Ancak amaç sorunun cevabını almak değil soru üslubuyla Allah’ın kullarına verdiği nimetleri hatırlatmaktır. Burada istifham, takrir manasında kullanılmıştır. Yani bu soru, muhatabı kendisine sorulan konuyu kabul etmeye sevk etmektedir. 12. ayette de “**وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعُقْبَةُ**” şeklinde bir soru cümlesi karşımıza çıkmaktadır. Buradaki amaç da sarp yokuş denilen akabe yani yokuş kavramının önemine vurgu yapmaktır. Aynı zamanda insanın bu zorlu yokuşu geçememesi halinde durumunun vahim olacağı bildirilerek muhataplar bu konuda korkutulmakta ve dikkatli olmaya davet edilmektedir.¹⁵ Görüldüğü üzere Beled Sûresi’nde geçen istifham üslubundaki cümleler bizleri, düşünmeye, ikrar etmeye, dikkatli olmaya davet etmektedir. İnsanın aciz bir varlık olduğu, Allah’ın verdiği nimetler hususunda nankör bir davranış sergilediği, Allah’ın bildirdikleri dışında herhangi bir şey bilmediği, soru kalıbıyla ifade edilmiştir.

3.2. Te’kîd

Sözlükte “güçlendirmek, sağlam hale getirmek” anlamındaki “e-k-d” kökünden türeyen te’kîd, “bir şeyi sağlamlaştırmak, pekiştirmek” anlamına gelmektedir. Bu amaçla vekd ve tevkîd kelimeleri de kullanılmaktadır.¹⁶ Bir ifadede önce geçen manayı sonradan tekrar ifade etmektir.¹⁷

Te’kîd, ifadeyi lafız veya mana açısından pekiştirir; onun zahiri ve hakikati üzere bulunduğunu vurgulayıp muhatabın zihnine yerleştirir ve mecazi mana gibi hakikati dışındaki anlayışları önler. Te’kîd, lafız tekidi ve mana tekidi şeklinde ikiye ayrılır. Lafız te’kîdi, lafzın

---

¹⁵ Zuhaylî, *et-Tefsîru’l-münîr*, 3/537.

¹⁶ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, (Mekke: Mektebetü Nizar Mustafa Bâz, ts.), “vkd”, 2/689.

¹⁷ Cürcânî, *et-Ta’rifât*, s. 45.

kendisinin veya eş anlamlısının tekrarı suretiyle hem lafzın hem anlamın pekiştirildiği durumdur. Bu tür te'kîde, pekiştirilen öğedeki muhtemel şüphe, yanılma ve ihtimalleri önlemek, gafil muhatabı uyarmak, korkutmak, bir şeye teşvik etmek gibi amaçlar için başvurulur. Mâna te'kîdi ise pekiştirici öğe olarak kullanılan sınırlı sayıdaki عامّة نفس، عين، أنف، كلا، كلتا، كلّ، جميع، عامّة te'kîddir.¹⁸

Te'kîdin amacı, ifadenin, dinleyicinin veya muhatabın zihnine iyice yerleşmesini temin etmektir. Çeşitli te'kîd edatları ve zâit harflerle yapılan pekiştirmeler, mef'ûl-i mutlak, hâl, temyiz, terdîd, tekrar, istifham, özellikle her türlü itnâb üslûbu, haberin te'kîdi, yemin vb. gibi konular, meânî ilminin kapsamına giren konulardandır. Beyân ilminin ana konuları olan teşbih, mecaz, istiare ve kinaye türlerinin birçoğunda ise amaç abartılı ve pekiştirmeli üslûpla sözü daha etkili ve çarpıcı biçimde ifade etmektir. Bedî' ilminde başta yergi biçiminde pekiştirmeli övgü (te'kîdü'l-medh bimâ yüşbihü'z-zemm) ve övgü biçiminde pekiştirmeli yergi (te'kîdü'z-zemm bimâ yüşbihü'l-medh) sanatları olmak üzere iktibas, mübalağa, mezheb-i kelâmî, tazmin, tecâhül-i ârif, tecrîd gibi birçok bedî' tür ve sanatın temel hedefi de sözü abartılı ve pekiştirmeli biçimde ortaya koymaktır.¹⁹

Bu surede farklı türden birçok tekid olmakla birlikte konuyu fazla uzatmamak için sadece bir örnek vermekle iktifa edeceğiz. Beled Süresi'nde “لَا أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ” ayetine baktığımızda “لا” ifadesinin ziyade olduğu görülmektedir. Ayetin manası, burada “لا” olsa da olmasa da benzer manadadır.²⁰ Ancak Allah Teâla burada zait olan “لا” harfini zikrederek kelamın pekişmesini sağlamıştır. Bu husus Arap lügatinde

¹⁸ Bulut, *Belağat-i Müyessera*, 57.

¹⁹ Ali el-Carim ve Mustafa Emîn, *el-Belağatu'l-vâdiha*, s. 244.

²⁰ Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 3/536.

çok yaygındır. Yeminlerin daha güçlü olması için başına “لا” ifadesi gelebilir.²¹

Birinci ayetin tefsirine baktığımızda buradaki “البلد” kelimesi, müfessirlerin ittifakı ile Mekke’dir.²² İfadenin başındaki nefy harfi yemin edilen şeyin yüceliğini kinaye amaçlı gelmiştir.²³ İkinci ayette de “البلد” kelimesinin gelmesi ifadeyi daha da pekiştirmektedir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi ifadelerin tekrar edilmesi Te’kîd çeşitlerinden biridir. Yine 11 ve 12. ayetlerde geçen “عقبة” ifadesi de Te’kîd edilmiştir. Bu kavramın insan için ne kadar önemli olduğu, eğer bu “sarp yokuş”u geçemezse durumunun vahim olacağı, iki ayette de bu kelime zikredilerek pekiştirilmiştir. Bu yokuşu insanın hafife almaması gerektiği, Te’kîd edilerek ifade edilmiştir.

3.3. İstiare

Sözlükte “ödünç istemek, ödünç almak” anlamına gelen istiare, “bir kelime veya terkinin, teşbihte mübalağa için benzeşme ilgisiyle ve bir karineye dayalı olarak gerçek anlamı dışında kullanılmasıdır.²⁴ İstiare, alakası teşbih olan mecazdır. Bu yüzden bazı alimler, onu teşbihin kısımlarından bir kısım olarak saymışlar, bazıları da onu mecaz konusu içerisinde ele almışlardır. Müşebbehün bih ya da müşebbehten birisinin söylenmediği teşbih olarak da tarif etmişlerdir.²⁵ Mesela “Harpte savaşılan bir arslan gördüm” cümlesindeki “arslan” ifadesi

²¹ Nihat Tarı, “Arap Dilinde Kasem Formları Ve Kur’ân-ı Kerim’e Özgü “La Uksimu” Formu ile İlgili Tartışmalar”, Artuklu Akademi Dergisi, 8/1 (Haziran,2021), s.10; Mehmet Altın, “Kur’an’da Tekit Üslupları ve Çeşitleri”, Şırnak İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8/18 (Mart, 2017), s. 13.

²² Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, 31/164.

²³ Muhammed Tâhir İbn Âşûr. *et-Tahrîr ve’t-tenvîr* (Tunus: Dâru’t-Tunusiyye, 1984), 30/346.

²⁴ Cürcânî, *et-Ta’rifât*, s. 20.

²⁵ Ali el-Carim ve Mustafa Emîn, *el-Belağatu’l-vâdiha*, s. 71.

“arслан gibi cesur adam” manasındadır. Ama cümlede teşbihin kısımlarından sadece kendisine benzetilen şey söylenmiştir.²⁶

Beled Sûresi'nde “وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ” ayetine baktığımızda karşımıza istiare sanatı çıkmaktadır. Burada mealen “*Biz ona iki yolu göstermedik mi*” ifadesindeki iki yoldan kasıt hayır ve şer yollarıdır.²⁷ “النجد” ifadesi asıl olarak yüksek yol manasına gelmektedir. Ancak burada cennete ya da cehenneme götürecek bütün yollardan istiare edilmiştir. Yine “فَلَا” ayetine baktığımızda “العقبة” ifadesinde istiare sanatının kullanıldığını görmekteyiz. Kelime anlamı olarak “العقبة” dağdaki engebeli yol manasına gelmektedir. Burada sâlih amellerden istiare edilerek kullanılmıştır.²⁸ Çünkü sâlih ameller de insanın nefesine zor gelen şeylerdendir.

3.4. Mukabele

Mukabele sözlükte “yüz yüze gelmek; iki şeyi birbiriyle karşılaştırmak” gibi manalara gelmekte olup bedî‘ ilminde anlamı güzelleştiren sanatlardan biridir. Tekâbül şeklinde de ifade edilmektedir. Belagat terimi olarak ise mukabele, bir ifadede birbirine karşıt olmayanları zikrettikten sonra, aynı sıraya göre bunların karşıtlarını zikretmektir.²⁹ Meselâ Tevbe Sûresi'nin 82. ayetinde, “*Artık onlar az gülsünler, çok ağlasınlar*” ifadesindeki “az” ve “gülsünler” öncülleri (mukaddemât), “çok” ve “ağlasınlar” ikincileriyle (sâneviyyât) karşılıklı olarak zikredilmiştir. Mukabele sanatı, bu örnekte görüldüğü üzere zıt unsurlar arasında gerçekleştiği gibi sâneviyyâtı mukaddemâta muvafık olan ifadeler arasında da görülebilir.³⁰

²⁶ Bulut, *Belağat-i Müyessera*, 158.

²⁷ Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 3/536.

²⁸ Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 3/536.

²⁹ Ali el-Carim ve Mustafa Emîn, *el-Belağatu'l-vâdiha*, s. 265.

³⁰ Bulut, *Belağat-i Müyessera*, 186.

Beled Sûresi'ndeki 18. ve 19. ayetlerde geçen “أولئك أصحابُ” ve “الميمنة” ve “هُمُ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ” ifadeleri arasında mukabele sanatı vardır. “أصحاب الميمنة” (amel defteri sağdan verilenler) ve “أصحاب المشأمة” (amel defteri soldan verilenler) kelimeleri zıt anlamlıdır.³¹ Cümlelerdeki öge dizilişine baktığımızda sıranın aynı olduğu görülmektedir. Buna göre burada bu üslup kullanılarak ifadenin daha da güzelleşmesi sağlanmıştır.

3.5. Fasl ve Vasl

Lügatte “kesmek, uzaklaştırmak, ayırmak” anlamına gelen fasl, meânî ilminde “bir ibare içinde artarda gelen cümleler arasında bazı durumlarda ‘ve’ (vav) bağlacını kullanmamak” demektir. Karşıtı ise “bitiştirmek, ulamak” anlamındaki “vasl”dır. Bazı cümleleri bazı cümlelere atfetmektir.³² Meşhur Arap dili âlimi Ebû Ali el-Fârisî'nin (ö. 377), belâgatı, “fasl ve vasl yapılacak yerleri bilmek” şeklinde tanımlaması, fasl ve vaslın meânî ilminin en önemli konularından olduğunu göstermektedir. Şu üç yerde vasl yapılması gerekir: İki cümlenin, irab hükmünde ortak edilmesi istendiğinde veya iki cümlenin de haberî ya da inşai olması durumunda ve bir de faslın manayı bozduğu durumlarda.³³

Beled Sûresi'nde ilk üç ayete baktığımızda “و” harfî ile vasl yapıldığı görülmektedir. Buradaki ayetler irab bakımından aynı hükümdedir. Fasl yapıldığında mananın kuvveti azalacaktır.³⁴ Yine aynı şekilde 8-9-10. ayetler arasında da vasl yapılmıştır. Bu ayetlerde Allah, insanlara verdiği nimetlerden bahsetmiştir. Bu nimet ayetlerini, birbirine vasl ederek ifade buyurmuştur.

³¹ Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 3/536.

³² Kazvinî, *Telhîsü'l-miftâh*, s. 60.

³³ Kazvinî, *Telhîsü'l-miftâh*, s. 62.

³⁴ Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-münîr*, 30/243.

3.6. Cinas

Sözlükte “iki şeyin birbirine benzemesi” anlamında masdar olan cinas, Belagat terimi olarak iki lafzın telaffuz hususunda birbirlerine benzemesidir.³⁵ Bir başka ifade ile anlamları farklı, yazılış veya söylenişleri aynı yahut benzer olan kelimelerin nazım ve nesirde bir arada kullanılması yoluyla yapılan söz sanatını ifade eder.³⁶ “Eyleme vaktini zâyi‘ deme kış yaz oku yaz” mısrasındaki mevsim mânasına olan birinci “yaz” ile “yazmak” masdarından emir olan ikinci “yaz” cinasa örnektir. “Zalim sultanı ziyaret eden, kükreyen aslanı ziyaret eden gibidir” (زائر السلطان الجائر كزائر الليث الزائر) sözünde “ziyâret” masdarından ism-i fâil olan birinci ve ikinci “zâir” kelimeleriyle, “kükremek” anlamına gelen “ze’r” masdarından ism-i fâil olan üçüncü “zâir” kelimeleri arasındaki benzerlik cinasın diğer bir örneğidir.³⁷

İki lafız arasındaki benzerlik dört yönden olabilir: Harflerin türü, harflerin sayısı, harflerin harekesi, harflerin sırası. Belâgat kitaplarında değişik yönlerden tasnife tâbi tutulan cinas, genellikle önce tam cinas ve nakıs cinas olmak üzere iki bölüme ayrılır. Tam cinas, iki lafız arasındaki benzerliğin dört yönden de sağlanmasıdır. Nakıs cinas ise bu dört yönden en az birinde uygunluğun sağlanamaması durumunda olan cinas türüdür.³⁸

Beled Sûresi’nde 15. ve 16. ayetlerde geçen “مَثْرَبَةٌ مَقْرَبَةٌ” kelimeleri nakıs cinasa örnektir.³⁹ Görüldüğü gibi bu lafızlar telaffuz bakımından birbirine benzemektedir. Yalnız ikinci harflerinde farklılık vardır. Yine aynı şekilde 3. ayette geçen وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ kelimeleri de nakıs

³⁵ Kazvinî, *Telhîsü'l-miftâh*, s. 138

³⁶ Bulut, *Belağat-i Müyessera*, 226.

³⁷ Hulusi Kılıç, “Cinas”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/12.

³⁸ Ali el-Carim ve Mustafa Emîn, *el-Belağatu'l-vâdiha*, s. 246.

³⁹ Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 3/536.

cinasa örnektir.⁴⁰ “ولد” ve “والد” ifadeleri söyleniş bakımından birbirine çok yakın olup, bir harfle farklılaşmışlardır.

Sonuç

Kur’ân-ı Kerim’in bütününde, edebi zirveyi görmek mümkündür. Onda, Belagatin zirvesine çıkan edebi unsurlara rastlanmaktadır. Bu edebi unsurlara dair kaidelerin bilinmesi ve anlaşılması, ayetlerin anlamını daha isabetli bir şekilde ortaya koyma açısından elzemdir. Bu nedenle bu çalışmamızda kısa bir sûre bağlamında, Kur’ân’ın içerdiği Belagat unsurları tespit edilmeye çalışılmış, bu meyanda Beled Sûresi’ndeki bazı edebi sanatlara temas edilmiştir.

Beled Sûresi’ndeki ayetlerde kullanıldığı tespit edilen her bir Belagat kaidesi hakkında önce kısa bilgiler verilmiş, sonra da bu kaidelerin ayetlerde nasıl kullanıldığı üzerinde durulmuştur. Yapılan incelemede, bu sûrede, istifham, fasl, istiare, cinas, mukabele ve tek’id üsluplarının öne çıktığı tespit edilmiştir.

Ayetlerde kullanılan her bir edebi sanat, muhatapların dikkatini çekip onları etkisi altına alırken ayetin manasını da etkilemiştir. İstifham sanatı ile muhatapların ilgi ve alakaları çekilmek istenmiştir. Bu sanatın kullanılmasıyla, bazı ayetlerde müşriklerin düşünceleri reddedilmiş, bazı ayetlerde Allah’ın yüceliği vurgulanmış, bazı ayetlerde insanlara verilen nimetler hatırlatılmış, bazı ayetlerde ise insanın içerisinde bulunduğu imtihanın zor ve çetin olduğu vurgulanmıştır. Te’kîd üslubu da surede öne çıkan diğer bir edebi unsurdur. Sûrenin başındaki “ل” ifadesinin te’kîd amaçlı olduğu, yemini pekiştirdiği, muhatapların dikkatini çektiği belirtilmiştir. Fasl kaidesi ile de Kur’an-ı Kerim’in edebi güzelliği ortaya çıkarılmış, ayetler arasındaki nizam ve ölçü, hem edebi açıdan hem de mana açısından pekiştirilmiştir. İstiare sanatının kullanılması ile kısmen soyut olan meseleler somutlaştırılmış, mananın daha kalıcı olması

---

⁴⁰ Zuhaylî, *et-Tefsîru’l-münîr*, 30/243.

sağlanmıştır. Ayetlerde geçen cinas ve mukabele sanatları ile de Kur'an'ın hem lafız hem mana açısından tesiri pekiştirilerek onu dinleyenlerin hem gönlüne hem de kulağına hoş gelmesi sağlanmıştır.

Hiç şüphesiz bu çalışmada tespit edilen edebi kaideler, okyanusta bir katre mesabesindedir. Daha detaylı incelendiğinde, Kur'an'daki her ayetin hatta her kelimenin edebi üstünlüğü ve beşer sözünün çok çok fevkinde olduğu gözler önüne serilecektir.

Kaynakça

- Akdemir, Hikmet, *Belagat*, İstanbul: Nizamiye Akademi Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Altın, Mehmet, “Kur'an'da Tekit Üslupları ve Çeşitleri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/18(Mart 2017), s.167-186.
- Bulut, Ali, *Belagat-i Müyessera*, İstanbul: İFAV Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Cârim, Ali ve Mustafa Emîn, *el-Belagatu'l-vadiha*, Mektebetü'l Büşra, Karaçi, 2010.
- Cürcânî, Ebû Bekr Abdulkahir b. Abdirrahman, *et-Ta'rifât*, 1. Baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 cilt. Tunus: Dâru't-Tunusiyye, 1. Basım, 1984.
- İsfahânî, Ebul Kasım Hüseyin bin Muhammed bin Mufaddal er-Rağîb, *el-Müfredât*, 2 Cilt. Mekke: Mektebetü Nizar Mustafa Bâz, ts.
- Kazvinî, Ebü'l-Meâlî Celâluddîn el-Hatîb Muhammed b. Abdirrahmân b. Ömer b. Ahmed eş-Şâfî, *Telhîsü'l-miftâh*. Karaçi: Mektebetü'l Büşra, 2010.
- Kılıç, Hulusi, “Cinas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8/12-14. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

- Kılıç, Hulusi. “Belagat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/380-383. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Râzî, Fahrüddin. *et-Tefsîru'l-kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 3. Basım, 1999.
- Sâbunî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1. Basım, 1997.
- Tarı, Nihat, “Arap Dilinde Kasem Formları ve Kur’ân-ı Kerim’e Özgü “La Uksimu” Formu ile İlgili Tartışmalar”, *Artuklu Akademi Dergisi*, 8/1(Haziran, 2021), s. 29-49
- Tülücü, Süleyman. “Muallakat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 30/308-310. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Zuhaylî, Vehbe. *et-Tefsîru'l-munîr*. Dımaşk: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1. Basım, 1991.